

Цимбалюк І. О. Податкові важелі еколого-збалансованого природокористування / І. О. Цимбалюк // Сучасні економічні, соціальні та екологічні детермінанти активізації розвитку країни та її регіонів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 28-29 квітня 2017 р. У двох частинах. Ч.2. / Ред. кол.: ЛЕНдел М.А. (гол.ред.) та ін. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2017. – 148 с. – С. 55-58.

УДК 336.02

І.О.Цимбалюк

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ ЕКОЛОГО-ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Значне і подекуди не контрольоване використання природних ресурсів, забруднення екологічних систем та виснаження їх відновлювальних можливостей спричинило критичний стан екології України, наслідком чого є погіршення здоров'я населення країни, зниження якості та тривалості життя. Відтак, у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку держави екологічні проблеми виступають на перший план і єдино можливим шляхом їх вирішення, в умовах, що склалися, є запровадження системи еколого-збалансованого природокористування.

Еколого-збалансоване природокористування можна визначити як гармонізацію взаємодії суспільства і природного середовища, раціоналізацію використання природно-ресурсного потенціалу за умови використання природних ресурсів в обсягах та способами, які забезпечують сталий економічний розвиток та збереження високої якості середовища проживання людини.

Забезпечити повноцінне існування і розвиток сучасного суспільства можна завдяки економічній експлуатації природних умов і ресурсів при найефективнішому режимові їх відтворення з урахуванням перспективних інтересів розвитку економіки і збереження здоров'я людей.

Фундамент еколого-збалансованого природокористування закладається

діями влади, які мають бути спрямовані на забезпечення участі громадськості у прийнятті рішень щодо поводження з природними ресурсами, подолання диспропорцій економічного розвитку, стимулювання створення ефективного виробництва на основі ресурсозберігаючих та ресурсовідновлюючих технологій тощо [1].

В умовах обмеженості використання природних ресурсів та високого рівня забрудненості навколишнього середовища необхідним елементом державної політики еколого-збалансованого природокористування є рентні платежі за спеціальне використання природних ресурсів та екологічне оподаткування, склад яких зазнає постійних змін (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1.

Екологічні та рентні платежі у законодавстві України*

Платежі до прийняття Податкового кодексу України (чинні до 01.01.2011р.)	Платежі згідно Податкового кодексу України		
	що лишилися	які прийшли на зміну	чинні з 1.01.2015р.
Збір за спеціальне використання природних ресурсів	х	Плата за користування надрами	Рентна плата
		Збір за спеціальне використання води	
		Збір за спеціальне використання лісових ресурсів	
Плата за землю (земельний податок, а також орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності)	Плата за землю	х	Податок на майно
Збір за забруднення навколишнього природного середовища	х	Екологічний податок	Екологічний податок

*Систематизовано автором на основі даних Податкового кодексу України [2]

Податкове регулювання еколого-збалансованого природокористування передбачає сплату податкових платежів та обов'язкове внесення до бюджетів і державних цільових фондів суб'єктами економічної діяльності коштів за володіння особливим правом використання природних ресурсів (водних, лісових, надр) та/або відшкодування збитків у результаті погіршення якості природних ресурсів у процесі володіння й користування, а також за розміщення відходів, утворення та накопичення радіоактивних відходів, здійснення викидів чи скидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище.

На сьогодні згідно Податкового кодексу в Україні справляються такі загальнодержавні податки і збори за спеціальне використання природних ресурсів:

1. У складі рентної плати:

- рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин;
- рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
- рентна плата за спеціальне використання води;
- рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів.

2. Екологічний податок.

3. Земельний податок, що входить до складу податку на майно.

Екологічні та рентні платежі дають змогу акумулювати грошові кошти для фінансування потреб відтворення природних ресурсів, стимулюють процеси раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища.

Податкові методи впливу на еколого-збалансоване природокористування реалізуються через законодавче визначення основних елементів ресурсних та екологічних платежів, серед яких є база оподаткування, ставки податків, а також порядок розрахунку та сплати обов'язкового платежу.

Основні елементи податкових платежів визначають величину плати, що необхідно перерахувати до бюджетів відповідних рівнів і таким чином встановлюють вартість використаних ресурсів для підприємства, стимулюючи їх до раціонального використання та запровадження ресурсозберігаючих технологій.

Економічний механізм екологічного регулювання в Україні ґрунтується на концепції платності природокористування. Податковий інструментарій дає змогу вилучити частину природно-ресурсної ренти, яка акумулюється в бюджеті задля фінансування потреб відтворення природних ресурсів. Також завдяки регулюючим властивостям ресурсних податкових платежів повинні

стимулювати як процеси раціонального природокористування, так і охорону природних ресурсів [3].

Найбільша частка у структурі зборів за користування природними ресурсами, які надходять до державного бюджету України, належить платі за користування надрами, у 2016 році вона склала більше половини надходжень всіх ресурсних платежів і становила 40,8 млрд.грн. Другим за фіскальною значимістю платежем ресурсним платежем є земельний податок. У 2016 році з цього джерела надійшло 23,3 млрд. грн. (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка надходжень податкових платежів від природокористування та витрат на охорону довкілля у Зведеному бюджеті України, млн.грн.

Показники	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Екологічні та рентні платежі всього, в т.ч.:	44415,1	51894,7	51874,8
рентна плата та плата за використання природних ресурсів	21512,8	41958,2	46608,4
земельний податок (плата за землю)	12083,9	14831,4	23323,6
рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	5987,5	7245,4	279,0
екологічний податок	4830,9	2691,0	4987,4
Витрати на охорону довкілля	3482	5530	6255

*Побудовано автором за даними Державної казначейської служби України [4]

Якщо порівняти дані щодо видатків зведеного бюджету України на охорону навколишнього середовища, то вони є у декілька разів меншими за надходження від зборів за спеціальне використання природних ресурсів та екологічного податку. Вони займають лише близько 0,5 % у видатках Зведеного бюджету України.

Таким чином, фінансування заходів охорони довкілля та відновлення використаних природних ресурсів у нашій країні є недостатнє, а акумульовані кошти не мають чітко визначеного цільового призначення.

В умовах інтенсивного в використання природних ресурсів в процесі господарської діяльності в Україні на належному рівні не забезпечується раціональне їх використання, охорона та відтворення. Низька ефективність

рентних платежів та екологічного податку обумовлена рядом причин, серед яких – недостатньо високі ставки, які не забезпечують компенсації завданої навколишньому середовищу шкоди, відсутність штрафних санкцій за недотримання лімітів викидів шкідливих речовин [5; 6]. Важливою проблемою є нецільове використання коштів, які надходять до державного та місцевих бюджетів як платежі за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища. Як показало дослідження, надходження від справляння рентних платежів та екологічного податку у декілька разів перевищують видатки держави у сфері природокористування та природоохорони.

У сфері використання природних ресурсів Україна має потенціал для підвищення ефективності справляння зборів за спеціальне використання природних ресурсів. Так як обсяги використання природних ресурсів для потреб виробництва є досить високими, Україна може підвищити ставки плати за спеціальне використання природних ресурсів, тим самим забезпечивши збільшення надходжень до бюджету без згубного впливу на товаровиробників.

Література:

1. Захарчук О. А. Проблеми раціонального природокористування та роль оподаткування у їх вирішенні / О.А. Захарчук. // Ефективна економіка. – 2011. – № 8. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_8_15
2. Податковий кодекс України: закон від від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Цимбалюк І.О. Вітчизняна система ресурсних платежів: сучасний стан та перспективи розвитку / І. О. Цимбалюк // Ефективні інструменти сучасних наук – 2012: Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції „Ефективні інструменти сучасних наук – 2012”. – Том 3. – Економічні науки. – Прага: Publishing House “Education and Science”, 2012. – 64 st. – St. 51-53.
4. Виконання бюджетів [Електронний ресурс] / Державна казначейська служба України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>
5. Самусевич Я.В. Проблеми та перспективи екологічного оподаткування в Україні /

Я.В. Самусевич // Modern problems and ways of their solution in science, transport, production and education, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/>

6. Попович О. В. Вплив ресурсних платежів на збереження ресурсного потенціалу держави / Методологічні проблеми фінансової теорії та практики: збірн. наук. праць. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – С. 102-106.